

1946 GENEL SEÇİMLERİNDE PROPAGANDA

Murat BURGAÇ*

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, iç ve dış şartların olgunlaşmasıyla, Türkiye'de çok partili yaşama geçilmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin siyasal yaşamına giren en önemli muhalefet partisi, CHP'den kopan milletvekilleri tarafından kurulan Demokrat Parti olmuştur. Demokrat Parti, kuruluşundan itibaren hızlı bir şekilde ülke genelinde teşkilatlanmayı ve örgütünü genişletmeyi başarmıştır. Küçük bir muhalefet partisi olarak öngördükleri DP'nin, kısa sürede yoğun bir ilgiye mazhar olması CHP idarecilerini telaşlandırmış ve DP'nin teşkilatını daha fazla genişletmesine zaman tanımamak amacıyla önce belediye seçimlerini ardından da milletvekili seçimlerini erkene almışlardır. CHP'nin bu kararı, önceleri olumlu bir çizgide ilerleyen iktidar-muhalefet ilişkilerinin gerginleşmesine ve Türk demokrasi tarihinde önemli bir yer tutan, ilk çok partili ve tek dereceli genel seçim olan, 1946 milletvekili seçimlerine son derece yüksek bir siyasi tansiyon ve gergin bir atmosfer içinde girilmesine neden olmuştur. Bu durum, gerek iktidar ve gerekse muhalefetin 1946 seçimlerindeki seçim propagandalarına da yansımıştır. Bu makalede Demokrat Parti'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946 seçimlerinde kullandıkları propagandalar ele alınmış ve irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, 1946 Seçimleri, Propaganda, İsmet İnönü, Celal Bayar, Adnan Menderes.

PROPAGANDA IN PUBLIC ELECTIONS IN 1946

Abstract

Following the end of World War II and the formation of interior and exterior conditions, multi party system was established in Turkey. The most important opposition political party of this period was the Democrat Party (DP), which was established by the deputies separated from the Republican People's Party (CHP). Since its foundation, DP had rapidly managed to be organized and widen the organization across the country. Despite having being predicted as a minor opposition party by CHP, DP took great attraction in short time by the society and the directors of CHP got worried and they decided to hold the both the municipal and parliamentary elections earlier than previously planned in order not to allow DP to widen much across the country. The decision taken by CHP caused the relations between the government and opposition to become strained and accordingly the parliamentary elections in 1946 - which took an important role in the history of Turkish

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, (mburgac@anadolu.edu.tr).

democracy as the first multiparty and direct suffrage elections – was held in a very high politically tensioned and strained atmosphere. This case was also reflected in the propagandas of both the government and opposition for parliamentary elections in 1946. The propagandas of both DP and CHP for parliamentary elections in 1946 was focused on and investigated in this study.

Keywords: *the Republican People's Party (CHP), the Democrat Party (DP), Parliamentary elections in 1946, Propaganda, Ismet Inonu, Celal Bayar, Adnan Menderes.*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, 18 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasıyla Türkiye'de tek partili dönem sona erdi ve çok partili yaşama geçildi¹. Bu dönem pek çok parti² kurulmuş olmakla birlikte dönemin en önemli partisi, Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) kopan milletvekilleri tarafından, 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti'ydü (DP). Demokrat Parti'nin kurulduğu dönemde iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler gayet olumlu bir çizgide ilerlemekteydi. Fakat DP'nin kısa zaman içinde teşkilatını hızla genişletmesi iktidar partisini rahatsız etmeye başladı³. Gelişmeler; İnönü'nün, belki de uzun yıllar için sadece küçük bir muhalefet partisi görevini üstleneceğini öngördüğü DP'nin, bu rolün çok ötesinde hedefleri gerçekleştirebilecek ve hatta iktidarı ele geçirebilecek kadar güçlü bir parti olduğunu göstermekteydi⁴.

DP'nin örgütlenme çalışmalarına devam ettiği bir dönemde, 26 Nisan'da toplanan CHP Meclis Grubu, Eylül 1946'da yapılması gereken belediye seçimlerini Mayıs 1946'da yapmayı kararlaştırdı⁵. Hükümet, CHP Meclis Grubu'nun aldığı bu karardan üç gün sonra belediye seçimlerinin öne alınmasına dair bir kanun tasarısı hazırladı. 29 Nisan'da TBMM'ye sevk edilen tasarı aynı gün görüşülerek kabul edildi⁶. Çıkarılan bu kanun; iktidar ve muhalefet

1 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi c.IV*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1999, s. 216.

2 Bu dönemde; 14 Mayıs 1946'da Türkiye Sosyalist Partisi, 24 Mayıs 1946'da Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, 11 Mart 1946'da Liberal Demokrat Parti, 24 Nisan 1946'da Çiftçi ve Köylü Partisi, 26 Nisan 1946'da Türkiye Sosyal Demokrat Partisi, 19 Temmuz 1946'da İslam Koruma Partisi, 8 Temmuz 1946'da Türkiye Yükselme Partisi kuruldu. Bun partiler genel olarak Türk siyasal yaşamında etkili olamayıp, tabela partileri olarak kaldılar. Turan, *a.g.e.*, s.S.223, 224.

3 DP kuruluşundan itibaren bir buçuk ay içinde 16 il ve 36 ilçede, üç ay sonra ise 26 il ve 75 ilçede örgütünü kurmuştu. Fehmi Akın, *Türkiye'de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ömür Sezgin, Ankara, 2004, s.81.

4 Kemal Karpat, *Türk Demokrası Tarihi*, Timaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2012, s.241.

5 *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1946, s.1.

6 Aynı gün Belediye Kanunu'nun ilgili hükümleri değiştirilerek daha şeffaf hale gelmesini sağlayan düzenlemeler yapıldı Kanuna göre; her 500 seçmen için bir seçim bürosunun kurulması, oyların bir günde kullanılması, siyasi parti temsilcilerinin seçim komisyonlarında yer almaları, seçim defterlerinin tutulması ve sayım bittikten sonra seçim pusulalarının ve tasnif

arasındaki ilişkilerin bozulmasına ve giderek artan bir gerginlik sürecinin başlamasına neden oldu. Zira DP, kanunun doğrudan kendilerini hedeflediğini ve teşkilatlarını tamamlamalarına fırsat vermemek amacıyla çıkarıldığını iddia ediyordu⁷. Nitekim DP Genel Merkezi, 8 Mayıs'ta Celal Bayar imzasıyla bir bildiri yayınlayarak belediye seçimlerine katılmayacaklarını açıkladı. Bildiride ayrıca, 1947 yılında yapılacak olan milletvekili seçimlerinin öne alınması gibi bir durum ortaya çıkarsa bu seçime de katılmayacakları belirtilmekteydi⁸.

Tüm bu şartlar altında 26 Mayıs 1946 tarihinde belediye seçimleri yapıldı⁹. Belediye seçimlerinin erkene alınması aslında milletvekili seçimlerinin de erkene alınacağını habercisiydi. Nitekim CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, partisini 10 Mayıs'ta olağanüstü kurultaya çağırarak; iç ve dış siyasetteki gelişmelerin seçimlerin öne alınmasını gerektirdiğini vurgulayarak "Zaten yeni seçim kanunu bir defa çıktıktan sonra artık Büyük Meclis kendi temsil kudretinin zayıflığına kendisi de hükmetmiş durumda kalacaktır. İçeride ve dışarıda hiçbir politika otoritesinden şüphe edilen bir meclis ile yürütülemez"¹⁰. sözleriyle milletvekili seçimlerinin de erken yapılacağını işaret etmişti. Bu kurultayda ayrıca tek dereceli genel seçimlere geçilmesi de ilke olarak kararlaştırılmıştı. Bu kararın uygulanabilmesi için ilgili yasalarda değişiklik yapılması zorunluluğu doğmuştu. Konuyla ilgili kanun tasarısı 31 Mayıs 1946'da TBMM Başkanlığı'na sunuldu. 5 Haziran 1946'da, meclis genel kurulunda görüşülen tasarı aynı gün kabul edildi¹¹. Böylece Türkiye'de; I. Meşrutiyet döneminden kalma, halkın seçimlerde aktif seçmen rolü oynamasına engel teşkil eden iki dereceli seçim usulü kaldırılmış oldu¹². Bu kanunun kabulünden beş gün sonra milletvekili seçimlerinin öne alınmasıyla ilgili önerge CHP Kırıkkale milletvekili Nafi Kansu tarafından Meclis Başkanlığı'na sunuldu. Aynı gün yapılan tartışmalı görüşmelerden sonra önerge kabul edildi¹³.

cevtellerinin yakılmayıp, saklanması kararlaştırılmıştır. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMMTD)*, Devre (D): 7, Cilt (c). 22, Devlet Matbaası, Ankara, 1946, s. 234-237.

7 Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.241.

8 Metin Tokar, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970, s. 146. *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1946, s.1.

9 Seçimlere CHP tek parti olarak girdi. Nitekim Demokrat Parti seçimlere katılmadığı gibi başlangıçta seçime katılım kararı alan Milli Kalkınma Partisi de seçim günü bir beyanname yayınlayarak "seçime fesat karıştırıldığı"ni iddia etti ve seçimlerden çekildiğini açıkladı. *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1946, s.1.

10 *İsmet İnönü ve Tek Dereceli İlk Seçimler*, Hazırlayan (Haz): İlhan Turan, İnönü Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s.20.

11 *TBMMTD*, D.7, c.24, Devlet Matbaası, Ankara, 1946, s. 39-48. Kanunun tam metni için bkz., *Düştür*, 3. Tertip, cilt 27 (Kasım 1945-Ekim 1946), Devlet Matbaası, Ankara, 1946, s. 1243-1253.

12 Tuncer Karamustafaoglu, *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 262, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s.106.

13 *TBMMTD*, D.7, c.24, s.S.81-87. Seçim kararının alınmasından sonra seçime kadar geçen süreçte önemli bir husus da bir takım özgürlükçü kanunların çıkarılmış olmasıydı. Bu süreçte; bir süredir hazırlanmakta olan ve üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanıyan Üniversiteler Kanunu 12 Haziranda kabul edilerek yürürlüğe kondu. Ayrıca Basın Yasasının hükümete gazete ve dergi kapatma hakkını tanıyan 50. maddesi de değiştirilerek bu yetki yargıya bırakıldı. Bu kararlar alındıktan sonra da iki dereceli seçimle gelmiş son

Belediye seçimlerinin erkene alınmasıyla bozulan iktidar-muhalefet ilişkileri, milletvekili seçiminin de erkene alınmasıyla iyice gerginleşti. Öyle ki iki parti birbirlerini adeta “düşman gibi” görmeye başladı. DP, milletvekili seçimlerine katılmaya karar vermişse de seçim sürecine bu gergin atmosfer içerisinde girildi¹⁴. Haliyle bu durum seçim propagandalarına da doğrudan yansdı ve Türkiye’nin bu ilk tek dereceli ve çok partili seçimlerinin son derece sert propagandalara sahne olmasına neden oldu. 1946 seçimi genel itibarıyla DP ve CHP arasında geçen bir seçim olduğundan seçim propagandaları da bu iki parti tarafından yürütülen bir seyir izledi.

İktidar ve Muhalefet Partilerinin Seçim Propagandaları: Demokrat Parti’nin Seçim Propagandaları

1946 seçimlerinde kullanılan propaganda araçlarından en önemlisi mitinglerdi. Mitingleri ilk kullanan ve daha başarılı bir şekilde yararlanan parti Demokrat Parti oldu¹⁵. DP, 30 Haziran’da Adana’da düzenlediği mitingle seçim çalışmalarını ve propaganda faaliyetlerini resmen başlattı¹⁶. DP’nin seçim mitinglerinde yaptığı propaganda, iktidar olması durumunda neleri yapacağından bahseden, daha açık bir ifade ile kendi programlarını anlatan bir şekilde gerçekleşmedi. DP’nin söylemlerindeki ana tema, iktidar partisinin yaptıklarının eleştirisiydi ve tüm seçim propagandasını da bu temel üzerine şekillendirdi. Hatta bizzat DP İstanbul İl Başkanı ‘Bizim seçim propagandamız, Halk Partisinin bugüne kadar yaptıklarıdır.’ sözleriyle bu gerçeği ifade etti¹⁷.

Bu tür propagandanın başlıca öğelerinden biri CHP’nin ekonomi politikasının eleştirisiydi. DP’ye göre, savaşa girmemiş olmakla birlikte sanki savaşa girmiş gibi sıkıntı içinde olunmasının nedeni alınan yanlış ekonomik kararlardı¹⁸. Nitekim Parti Başkanı Celal Bayar İzmir’de yaptığı bir konuşmada bu konuya değinerek, savaş yıllarında üretimi arttırıcı tedbirlerin alınmadığını ve halkın yararını koruyacak istikrarlı ve düzenli bir “iaşe tevzii” ve “murakabe cihazı” kurulmadığını dile getirdi. Bayar’a göre bu nedenle devlet, vatandaşın üretimine el koyma gibi bir yöntemi benimsemek zorunda kalmış ve bunun sonucunda da karaborsa ülkeye yerleşmişti. Bayar, 21 Temmuz günü yapılacak seçimin Türk milleti için bir dönüm noktası olacağı kanısındaydı. Ona göre,

Meclis, 14 Haziranda son toplantısını yaparak dağıldı. Toker, *a.g.e.*, s. 156. Şerafettin Turan, *İsmet İnönü: Yaşamı, Dönemi, Kişiliği*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2003, s. 292. Kanunların tam metni için bkz., *Düstur*, 3. Tertip, c.27, s.1322, 1323.

14 DP Genel Merkezi, milletvekili seçimlerinin öne alınması durumunda seçime katılmayacaklarını açıklamış olmasına rağmen, 16 Haziran’da yaptıkları bir toplantıda vilayet temsilcilerinin isteği doğrultusunda seçime katılma kararı verildi. Bu karar, bir beyanname ile kamuoyuna açıklandı. *Vatan*, 19 Haziran 1946, s.1. *Akşam*, 19 Haziran 1946, s.1.

15 Akın, *a.g.t.*, s.113.

16 *Akşam*, 30 Haziran 1946, s.1

17 Turan, *a.g.e.*, s.229.

18 *Yeni Asır*, 8 Temmuz 1946, s.4.

vatandaşlar bu seçimde DP'ye oy verdiği takdirde "yeni bir refah ve saadet devresi" başlayacaktı¹⁹.

DP; seçim süreci boyunca, CHP'nin devletçilik politikasını da şiddetli bir şekilde eleştirdi. Partinin bu konudaki düşünceleri, Celal Bayar'ın yurdun çeşitli yerlerinde yaptığı seçim konuşmalarında sıklıkla dile getirildi. Bayar'a göre; "Devletçilik memleketteki boşlukları doldurmak için 15 sene evvel elzemdi." Fakat artık o kadar da sıkı uygulanmasına gerek yoktu, "ferd kazancı esas" olmalıydı²⁰. Bayar, "Atatürk zamanındaki devletçilik memlekete hizmet etmekte. İtiraf etmek lazım ki son zamanlarda bu iş böyle olmadı. Tamamen tersine döndü... Siz bunu benden daha iyi bilirsiniz. Mesele devletçilik prensibinde değil bu prensibin takibindedir...Yapılan fabrikalardan devlet kapitalizmi menfaatlanırsa bugünkü neticeler doğar. Bir vatandaş bir fabrika yaptığı zaman devlet sermayesiyle ona rakip olmamak lazımdır²¹." diyerek partisinin liberal bir politika izleyeceğini ortaya koydu. DP İzmir Vilayeti Müteşebbis Heyetinden Avukat Pertev Arat da İzmir'de yaptığı konuşmada, "Bizim Devletçiliğimiz, ancak devletin yapması lazım gelenleri yapması, üst tarafı halka bırakmasıdır. Halbuki Cumhuriyet Halk Partisinin idaresinde son zamanlarda böyle olmamış, devletçilik en küçük işlere bile teşmil edilmiş, devlet kahve ve çay ticareti bile yapmaya başlamıştır²²." diyerek Bayar'ın ve DP'nin Devletçilik konusundaki eleştirilerini daha açık bir şekilde dile getirdi.

DP, Varlık Vergisi uygulamasını da 1946 seçimlerinde bir propaganda malzemesi olarak kullandı. DP'lilere göre, "vaktinde tedbir alınsaydı Varlık Vergisi gibi, eşi tarihte görülmemeyen bir vergiye başvurmak asla zaruri" olmazdı²³. DP ayrıca seçimler sırasında tüccarlara yönelik bir beyanname de yayınladı²⁴. Beyanname, tek parti döneminde tüccarların haklarının yendiği vurgulanarak şöyle denilmekteydi:

"Memleketin hakikatte iktisadi bünyesini teşkil ve temsil eden siz tüccarlar hep fena nazarla görülmüş ve bilhassa son harp yıllarında en namuslularınıza bile kötü damgalar vurulmak istenmiştir. Bu hakikat meydanda iken sizlerin de hukukunu, maddi ve manevi varlığını korumak için mücadeleye atılmış bulunan Demokrat Parti'yi desteklemeniz gerek memleket bakımından gerekse şahsi hukukunuz bakımından lazımdır...Demokrat Parti'nin gaye ve hedeflerini göz önünde bulundurarak bugüne kadar hiçbir suretle korunmamış olan hak ve hukukunuzu elde etmeniz maksadıyla, oylarınızı tereddüt etmeden Demokrat Parti'ye vermekle hakkın sesini yükseltmiş olursunuz²⁵."

19 Vatan,17 Temmuz 1946, s.3.

20 Cumhuriyet, 30 Haziran 1946, s.3.

21 Vatan,1 Temmuz 1946, s.3.

22 Yeni Asır, 8 Temmuz 1946, s.4.

23 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü Kataloğu (MGMK), Fon Kodu (FK): 30.10.0.0., Yer Numarası (Y.No): 129.929.15., s.17.

24 Dilek Batmaz, Türkiye'de Çok Partili Dönemde Seçimler (1946-1960), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. İhsan Güneş, Eskişehir, 2004, s.75.

25 Vatan,12 Temmuz 1946, s.5.

DP'nin, Devletçilik ve Varlık Vergisi konularındaki eleştirileri de tüccarlara yönelik yayınlanan beyannamesi de ticaret ve sanayi kesiminin oylarını hedefleyen ve bu kesimi kazanmaya yönelik propagandalar olarak dikkat çekmekteydi.

DP, CHP iktidarının çıkardığı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu, ormanları korumak için aldığı tedbirleri, köylerde okul binalarının köylülere yaptırılması uygulamasını da sert bir dille eleştirdi ve seçim propagandası haline getirdi. DP'ye göre, toprak kanunu yersiz bir kanun olduğu gibi, ormanları korumak için çıkarılan kanun da orman köylülerini çok zor duruma sokmuş ve köylerde ev yapmayı, tamir etmeyi neredeyse imkansız hale getirmişti²⁶. Ayrıca şehirde yaşayanlar için böyle bir yükümlülük yokken, devletin, köylüleri okul binası yapmaya zorlaması haksızlıktı. DP iktidara gelecek olursa *"bu yükü (köylülerin) omuzlarından alacak(tı)"*²⁷ ve tıpkı şehirlerde olduğu gibi köylerde de okul binası yapma işini Devlet üstlenecekti²⁸.

Demokrat Parti'nin 1946 seçimlerinde kullandığı bir diğer propaganda konusu da Devlet Başkanının aynı zamanda parti başkanı olmasıydı. Demokratlar, bu konuyu seçimlerde bir propaganda malzemesi haline getireceklerinin ilk işaretini, yayınladıkları seçim beyannamesinde verdi. Nitekim beyannamede; *"Devlet Başkanının fülen bir Partinin başkanlığında bulunması ve bütün milletin malı olması icab eden Devlet Başkanlığı yüksek makamının bütün yüksek masuniyet ve salahiyetlerle bir partinin tarafında yer alması diğer partileri gayet nazik ve zor bir mevkiide bulundurmakta ve partilerin eşit hak ve şartlar altında çalışabilmeleri prensibine aykırı durumlar yaratmaktadır"*²⁹ denilmekteydi. DP'nin önemli isimlerinden Adnan Menderes de 17 Temmuz'da Aydın'da yaptığı konuşmada; Devlet Başkanının seçim mücadelesinde makamının nüfuzunu parti işlerine karıştırmaya başladığını ve bu sebeple de bazı devlet memurlarının tarafsızlıklarını koruyamadıklarını dile getirerek eleştirilerini doğrudan İsmet İnönü'ye yöneltti³⁰.

İktidar partisinin seçim sürecinde haksız rekabet yaratacak imkanlara sahip olduğunu, bu imkanların yolsuzluklara varan sonuçlar doğurduğunu vurgulayan bu propaganda, temelde, Demokrat Parti'yi her türlü haksızlığa karşı yılmadan mücadele etmeye devam eden mağdur bir parti göstermeyi amaçlamaktaydı. Ayrıca bu propaganda biraz da İnönü'yü seçim mücadelesinin dışında tutmaya böylece CHP'yi İnönü'nün karizmatik gücünden mahrum bırakmaya yönelikti. Demokrat Parti seçim sürecinin ilerleyen safhalarında bu söylemleri sıklıkla tekrarlayacaktı³¹.

26 BCA, a.g.b., s.S.10,11.

27 Ullus, 18 Haziran 1946, s.1.

28 BCA, a.g.b., s.11.

29 Cumhuriyet, 19 Haziran 1946, s.4.

30 Vatan, 18 Temmuz 1946, s.3.

31 Bu konuşmalara çeşitli örnekler için bkz., Cumhuriyet, 24 Haziran 1946, s. 3. Cumhuriyet, 16 Temmuz 1946, s.1.

1946 seçimlerinde muhalefetin iktidar partisinin icraatlarını eleştirmediği tek alan dış politikaydı. Dış politika konusunda iktidar ve muhalefet partisi arasında adeta yazısız bir anlaşma vardı ve bu konu seçim propagandalarına karıştırılmamaktaydı. Nitekim Celal Bayar İzmir'deki seçim nutkunda; *"Dış politikamız, milletlerin hukuk eşitliğine, milletlerarası siyasi, iktisadi ve kültürel işbirliğine, kollektif güvene, iyi komşuluk münasebetleri esasına dayanmalıdır. Milli varlığa dayanmalıdır... Herhangi bir dış tehlike karşısında Türk milletinin bir tek varlık olarak bu tehlikeyi önlemeye koşacağı asla unutulmamasını istediğimiz bir hakikattir."* dedikten sonra *"dış politika durumumuzu münakaşa etmekte memleket nam ve hesabına fayda görmüyoruz"*³². sözleriyle bu durumu açıkça ortaya koydu.

Demokrat Parti'nin 1946 seçimlerinde kullandığı seçim propagandalarından en önemlilerinden biri de CHP'yi baskıcı, diktatör bir yönetim kurmakla suçlamak ve kendilerinin ülkeye hürriyet getireceklerini vaat etmekte. Nitekim Bayar, Adana mitinginde, *"her şeyde ve her şeyde söz her zaman milletin olacaktır"* diyerek bu noktaya vurgu yapmıştı³³. 13 Temmuz'da İzmir'de düzenlenen mitingde konuşan Mustafa Kentli ise şöyle demekteydi:

*"Bu memleketin hür halkı on hatta yirmi asır süren bir tecrübeden sonra şuna kani olmuştur ki bir memlekette hürriyet ve mülkiyet hakkı bir efendinin veya bir partinin müriyet ve merhametine tabi oldukça o memlekette yaşamının hiçbir manası yoktur... Biz Türk milletinin vicdanına, kalbine hitap ediyor, ondan bizimle Halk Partisi arasındaki büyük davayı, hürriyet davasını halletmesini istiyoruz. Onun vereceği karar, çocuklarımızın ve torunlarımızın mukadderatını tayin edecektir"*³⁴.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Propagandaları

DP, propaganda çalışmalarını hızla sürdürürken CHP de Demokratların propagandalarına karşılık vermek amacıyla Haziran sonunda seçim çalışmalarını başlattı. Bu kapsamda yapılan ilk iş, tüm Bakanların seçim bölgelerine gönderilmesi oldu. Bakanlar kendi seçim bölgelerinde, CHP'nin icraatlarını anlatarak propaganda yapacaklardı³⁵. Ayrıca CHP milletvekilleri de seçim öncesi durumu ve propaganda faaliyetlerini yerinde gözlemlemek ve "parti adaylarının kazandırılmalarını sağlamak" amacıyla Genel Sekreterlik emriyle görevlendirildiler ve seçim bölgelerine gönderildiler³⁶.

CHP'nin 1946 seçimlerindeki temel stratejisi DP'nin eleştirilerine cevap vermek ve aksini göstermeye çalışmak oldu. Daha açık bir ifadeyle propaganda konusunda çoğu zaman savunma pozisyonunda kaldı. Nitekim DP'nin ekonomi konusunda kendisine yönelttiği suçlamalara İkinci Dünya Savaşı'nın

32 Yeni Asır, 9 Temmuz 1946, s.4. Cumhuriyet, 16 Temmuz 1946, s.4.

33 Vatan, 30 Haziran 1946, s.3.

34 Cumhuriyet, 14 Temmuz 1946, s.2.

35 Cumhuriyet, 27 Haziran 1946, s.1.

36 BCA, Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu (CHPK), FK: 490.01.0.0, Y.No: 28.129.3., s.1,2.

olağanüstü şartlarını gerekçe göstererek cevap verdi. Örneğin Nihat Erim, “Altı harp yılının, büyük bir kısmı itibariyle tabii neticesi olan sıkıntılar, birkaç misli büyütülüp Saracoğlu Hükümetinin ve Cumhuriyet Halk Partisinin affedilmez kusuru olarak seçim propagandasının baş konusu halinde sömürülüp durmaktadır³⁷.” sözleriyle CHP’nin bu konudaki temel argümanını ortaya koymaktaydı. İnönü de seçim konuşmasında hayat pahalılığı eleştirilerine değindi. Bu durumun nedeninin İkinci Dünya Savaşı olduğunu vurgulayarak; daha önceden bütçenin %40’ı ordu ihtiyaçlarına harcanırken, savaş süresince bunun %60’a tırmandığını ve bu durumun ülkedeki pek çok kesimi özellikle de sabit gelirli vatandaşları çok olumsuz etkilediğini söyledi. Savaş döneminde tüm dünyada genel olarak bir hayat pahalılığı sorunu baş gösterdiğini söyleyen İnönü, yeni dönemde öncelikli hedeflerinin bu sorunu çözmek olduğunu da açıkladı³⁸. CHP’liler, ekonomik alanda türlü zorluklar çekilmekle birlikte, İsmet İnönü’nün başarılı politikası sayesinde İkinci Dünya Savaşı’nın kazasız belasız atlatıldığını vurgulayarak karşı propaganda da yaptılar. CHP’lilere göre, “İkinci cihan harbinde(n)... burnumuz kanamadan, tek bir yuvamız yıkılmadan” çıkılabildiğini sağlayan kişi İnönü’yü ve “vatandaş reyini atarken” bu gerçeği asla unutmamalıdır³⁹.

CHP, seçim kampanyası sürecinde, DP’nin sıkça eleştirdiği Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nu da savundu. Bu noktadan hareketle CHP kendisini köylünün, çiftçinin partisi olarak konumlandırmaya çalışarak propaganda yaptı. Bu konuda parti başkanı şunları söylüyordu:

“Toprak Kanunu konusu, bugün bize karşı olan muhalefetin başlıca sebeplerindendir...Memleketin büyük davasını düşünmeyip de yalnızca iktidar mevkisinde kalmayı emel edinseydik, büyük toprak sahibi, Mecliste ve memlekette her yerde nüfuzlu vatandaşları bize karşı ayaklandırmazdık...Hem memlekette ıslahat davacısı olmak hem de Türk vatandaşlarının köle hayatı sürmelerine göz yummak partimiz için imkanı olmayan şeylerdir. Türk köylüsünü serf halinden kurtaracağız. Bu bizim ana davamızdır. Bu uğurda uğrayacağımız tarizlere şerefle göğüs gereceğiz⁴⁰”

CHP, kanunu savunmanın ve köylünün yanında olduğunu göstermenin yanı sıra, karşı bir atakla DP’yi zenginlerin partisi olmakla itham ederek, onları halkın gözünden düşürmeye de çalıştı. Nitekim İnönü, “Vatandaşları, çiftliklerinde ortakçı ve yarıcı olarak çalıştırılan bazı politikacılarımız, çiftliklerinin ortakçı ve yarıcılara dağıtılması ihtimalini CHP’ye atfe(diyorlar)⁴¹.” sözleriyle DP’de büyük toprak sahipleri olduğunu ve muhalefetin Toprak Kanununu seçim propagandası malzemesi olarak kullanmalarının altında yatan nedenin kişisel çıkarlar olduğunu ima ediyordu⁴².

37 Nihat Erim, “Sıkıntıları Sömürüyorlar”, *Ulus*, 6 Temmuz 1946, s.3.

38 *Vatan*, 18 Temmuz 1946, s.5.

39 Şemsettin Günaltay, “Yalnız Vicdanımızın Sesini Dinleyelim”, *Ulus*, 4 Temmuz, 1946, s.3

40 *Tanin*, 18 Haziran 1946, s.1. *Vatan*, 18 Temmuz 1946, s.5.

41 *Tanin*, 18 Haziran 1946, s.1. *Vatan*, 18 Temmuz 1946, s.5.

42 CHP’ye yakın köşe yazarlarınca da bu görüş dile getirilmekte ve DP’yi büyük toprak sahibi partisi olarak gösteren propagandalar yapılmaktaydı. Örnek için bkz., Nevzat

Aynı şekilde DP'lilerin; Orman Kanununu, köylerde okul binası yapımı işini eleştirmelerine ve bunları bir seçim propagandası malzemesi haline getirmelerine karşılık, CHP, bu konulardan taviz vermeyeceğini açıkladı ve politikalarını savundu. CHP'ye göre Orman Kanunu ülke ormanlarını "zalim baltanın elinden kurtarmak için" çıkarılmış son derece gerekli bir kanundu. Aksi takdirde ülke, "yarım asır içinde tamamen çıplak ve iskan olunamaz hale" gelecekti. Okul binalarının köylülere yaptırılması ise ülke insanların çoğunluğunu oluşturan köylü kütlesinin bir an evvel, en azından, ilköğretime kavuşturulması içindi. "Köylünün kalkınması ve memleketin ilerlemesi" ancak bu şekilde başarılabilirdi. Aksi takdirde köylerdeki okul yapımı işinin maliyeti iki katına çıkardı ve bütçe bunu kaldıramaz, eğitim işi onlarca yıl aksardı⁴³.

Aslında İnönü; gerek Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun ve gerekse köy okulları yapımı ve orman işlerinin CHP'ye zarar verdiğini ve muhalefetin bunu çok kolay bir şekilde istismar edeceğini biliyordu. Bu sebeple; "Okul, toprak, orman işleri gibi işler bize hiçbir hususi menfaat vermiyor aksine bize karşı siyasi propaganda için zengin ve verimli konulardır ki Partimiz bunları program olarak yalnız Türk Milletinin büyük menfaatleri ve sağlam geleceği için göze almaktadır⁴⁴." sözleriyle hem bir gerçeği, hem de bir samimiyeti ifade ediyordu.

CHP, Demokratların, parti başkanı ile cumhurbaşkanının aynı kişi olması konusundaki eleştirilerine ise "Atatürk(ün) yaşadığı müddetçe hem Devletin hem de Partinin başı⁴⁵" olduğunu hatırlatarak ve bunun bir anayasa meselesi olduğunu ve mevcut anayasanın bu duruma izin verdiğini söyleyerek karşılık verdi⁴⁶.

1946 seçimlerinde, Tıpkı DP gibi CHP de dış politika konusunu seçim propagandalarına karıştırmamak konusunda hassas davrandı. Nitekim İnönü; "Memleketin dışarıya karşı emniyet politikasını, seçim propagandası olarak temel tutmayacağım⁴⁷." diyerek bu konunun CHP tarafından da seçim propagandalarına karıştırılmayacağını açıkça dile getirdi.

CHP'liler, DP'nin ülkede tek parti zihniyetinin hakim olduğu ve "hürriyet" in bulunmadığı eleştirilerine; ülkeye gerçek demokrasiyi kendilerinin getirecekleri yolundaki söylemlerine de cevap verdiler. "Yıllarca ve yıllarca Cumhuriyet Halk Partisi içinde milletvekilliği, bakanlık veya başbakanlık yapmak suretiyle siyasi hayatlarını fikir ve tatbikat bakımından hiçbir suretle inkar edip sıyrılamayacakları bir tarzda bağlanmış ve hatta bir bakıma tamamlanmış (olan) bu

Güven, "Demokrat Partinin Hakiki Hüviyeti Beliriyor", *Türk Sözü*, 13 Temmuz 1946, s.1. Halkçı, "Demokratlar Birleşiniz" *Akşam*, 18 Temmuz 1946, s.1.

43 Bkz.,Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun seçim konuşması, *Akşam*, 9 Temmuz 1946, s. 1,2. *Ulus*, 9 Temmuz 1946, s.s.1,2. Ayrıca Cumhurbaşkanı İnönü'nün seçim konuşması, *Tanin*, 18 Temmuz 1946, s.s.1,2. *Vatan*,18 Temmuz 1946, s.5.

44 *Tanin*, 18 Temmuz 1946, s.1. *Vatan*,18 Temmuz 1946, s.5.

45 *Ulus*, 17 Temmuz, 1946, s.5.

46 *Tanin*, 18 Temmuz 1946, s. 1. *Vatan*,18 Temmuz 1946, s.5.

47 *Vatan*,18 Temmuz 1946, s.5.

sayın şahsiyetlerin şimdi Türkiye’de yeni başlamış olan çok partili demokratik siyaset hayatı içinde ‘yeniliğin’ timsali veya öncüsü rolünü takınmış olmaları(nı)” garip bir durum olarak nitelendirdiler⁴⁸. “Yirmi yıl bir parti içinde oturan ve susan ve onun bütün kararlarına oy veren” kişilerin bugün CHP’ye hücum etmelerinin etik dışı bir davranış olduğunu ve bunu “seçim propagandasında bir olta yemi olarak kullandıkları(nı)” dile getirerek karşı propaganda yaptılar⁴⁹.

CHP, 1946 seçimlerinde DP’lilerin yönelttiği eleştirilere cevap verdiği gibi aynı zamanda geçmişte yaptıkları işleri anlatarak ve yapılanların, yapılacak olanların bir teminatı olduğu tezini işleyerek de propaganda yaptı. Bu kapsamda Başbakan Şükrü Saracoğlu’nun radyoda yayınlanan seçim konuşması gayet anlamlıydı. Saracoğlu yaptığı konuşmada; ülkenin nasıl kurtarıldığını, Cumhuriyetin nasıl kurulduğunu, 1946’ya gelinceye kadar geçen sürede nelerin başarıldığını sayısal verilerle dile getirdi⁵⁰. Böylece CHP’nin ülkeyi kurtaran, Cumhuriyeti kuran, ülkeyi bugünlere getiren parti olduğu halka hatırlatılmaktaydı. Bu çerçevede üç seçim broşürü yayınlayan CHP, bu broşürlerde üç konuya vurgu yapıyordu. Bu broşürlerden ilki “Neleri Unutmamalıyız?” başlığını taşıyor ve CHP iktidarı döneminde hangi işlerin başarıldığı anlatılıyordu. Ayrıca DP tarafından CHP iktidarına yöneltilen eleştiriler bu broşürde yanıtlanıyordu. İkinci broşürde CHP’nin “dünya ve cemiyet görüşü” anlatılıyordu. Üçüncü broşürde ise CHP’nin ekonomi siyaseti ele alınıyor özellikle “Devletçilik” ilkesi açıklanıyordu. Broşürlerin; CHP’ye türlü maksatlarla yapılan haksız ve yıkıcı hücumlara karşı hazırlandığı, CHP’lilerin bu hücumlara karşı “halkın zehirlenmesine meydan vermeyecek” cevapları verebilmelerini sağlamak amacını taşıdığı vurgulanmaktaydı⁵¹. Bu üç broşürün dışında, ülkedeki aydınlara gönderilmek üzere de çeşitli propaganda broşürleri bastırıldı. Bu broşürler; “Cumhuriyet’te Milli Ekonomi, Cumhuriyet’te Sağlık Savaşı, Cumhuriyet’te İlköğretim, C.H.Partisinin Dünya Görüşü, C.H.Partisinin Ekonomik Prensipleri, Halk İçin Halkla Konuşma” gibi başlıklar taşımaktaydı ve Haziran ayının sonlarında, ülkedeki aydınlara iletilmek üzere, il ve ilçe teşkilatlarına gönderilmeye başlanmıştı⁵².

CHP’nin bir diğer seçim propagandası ise kadınlara yönelik çalışmalardı. Bu kapsamda “Türk Kadını Sandık Başına” başlıklı bir afiş hazırlatan Parti, Türk kadınının yüzyıllarca süren “esir hayatından” CHP’nin başlattığı “inkılap” sayesinde kurtulduğu ve bugün erkek vatandaşlarla eşit hakka sahip olduğu vurgulanıyordu. Afişte “Bugün sana bu hakları veren inkılabı yarın sen de oyunu vereceksin Türk kadını!” cümlesiyle kadınların oyu istenmekteydi⁵³.

48 Nihat Erim, “İktidarı Ele Alacaklarmış”, *Ulus*, 5 Temmuz 1946, s.2.

49 Falih Rifkî Atay, “Demokrat Liderine Yakışmayan Sözler” *Ulus*, 3 Temmuz 1946, s.2; Falih Rifkî Atay, “Politika ve Ahlak” *Ulus*, 6 Temmuz 1946, s.1.

50 *Akşam*, 9 Temmuz 1946, s. 1, 2. *Ulus*, 9 Temmuz 1946, s.s.1,2.

51 T.İ., “Üç Önemli Broşür” *Ulus*, 4 Temmuz 1946, s.4.

52 BCA, CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 6.30.7., s.11.

53 BCA, CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 286.1149.2., s.19.

CHP, 1946 seçimlerinde yürüttüğü propagandalar konusunda Halkevleri ve Halkodalarını da kullandı. Bu amaçla Temmuz başında CHP Genel Sekreterliğince bir genelge yayınlanarak Halkevleri ve Halkodaları Başkanlıklarına gönderildi. Genelgede, yapılacak olan tek dereceli genel seçimlerde yurttaşların ve özellikle de köylerde oturan yurttaşların seçime katılımlarının son derece önemli olduğu belirtiliyor ve başta “köycülük kolu” olmak üzere tüm halkevi ve halkodası teşkilatlarının CHP ile sıkı işbirliği yapılarak derhal çalışmalara başlanması isteniyordu⁵⁴. 5 Temmuz’da gönderilen bir başka yazıda ise, yakın zamanda gerçekleştirilecek olan tek dereceli genel seçimlerde kadınlara önemli görevler düştüğü ve aydınlatılmaları gerektiği belirtiliyordu. Bu amaçla da Halkevlerine kayıtlı kadın üyelerden büyük ve önemli işler beklendiği dile getiriliyor ve kendi çevrelerinde CHP’nin kazanması için programlı bir şekilde çalışmalarını belirtiyordu⁵⁵.

CHP’nin seçim propagandaları konusunda belirtilmesi gereken önemli bir husus da muhalefetin komünistlikle suçlanmasıdır. Gerçi bu konuda doğrudan Parti Merkezini itham etmenin ne derece doğru olacağı tartışılabilir. Nitekim DP’nin “yabancıların aleti” olarak gösterilmeye çalışıldığına ve bunun bir seçim propagandası olarak kullanıldığına dair duyurular alınması üzerine CHP Genel Merkezi, 24 Haziran’da bir tebliğ yayınladı. Tebliğde, muhaliflere karşı şu ya da bu yabancı devletten para almak şeklindeki ithamlarda bulunulmasından kesinlikle uzak durulması gerektiği, partinin seçim propagandasıyla görevli olan kişilere açık ve kati bir şekilde bildirildi⁵⁶. Ancak yine de seçim sürecinde, kraldan çok kralcı olarak tabir edilebilecek bazı kişiler, DP’ye bu suçlamayı yapmaktan kendilerini alamamışlardır. Nitekim 11 Temmuz tarihli Vatan Gazetesi’nin haberine göre CHP Mardin milletvekili Aziz Uras, Mardin Halkevinde yaptığı bir konuşmada Demokrat Parti’nin Rus parası ile kurulduğunu dile getirmişti⁵⁷. Gerçi DP’nin komünist bir parti olduğunu, Bolşevik parasıyla kurulduğunu söylediği iddia edilen Yozgat Valisi Sadri Aka hakkında dava açıldı⁵⁸ ve mahkum edildi⁵⁹. Fakat iktidarın yayın organı niteliğinde bir gazete olan Tanin Gazetesi’nde; bu tür suçlamalar seçim gününe kadar devam etti⁶⁰. Hatta seçim günü “*Vatandaş Rey Verirken Moskovayı Unutma!*” diye manşet dahi atıldı⁶¹.

54 BCA, CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 6.30.7, s.s.9,10.

55 BCA, a.g.b., s.6.

56 Cumhuriyet, 25 Haziran 1946, s.3.

57 Vatan, 11 Temmuz 1946, s.3.

58 Ulus, 12 Temmuz 1946, s. 4. Vatan, 13 Temmuz 1946, s.s.1,3.

59 Karpat, a.g.e, s. 249. Sadri Aka, 30 Aralık 1946’da 3 gün hapis ve 1 lira para cezasına çarptırıldı cezası tecil edildi. Cumhuriyet, 31 Aralık 1946, s.1.

60 Örnek için bkz., Tanin, 16 Temmuz 1946, s.1. Tanin, 18 Temmuz 1946, s.1.

61 Tanin, 21 Temmuz 1946, s.1.

Seçim Afişleri

1946 seçimlerinde partilerin kullandığı en önemli propaganda araçlarından biri de seçim afişleriydi. Demokrat Parti 1946 seçimlerine, CHP'yi baskıcı olmakla suçlayan ve kendilerinin "ülkeye hürriyet getireceklerini" iddia eden söylemleriyle tam anlamıyla örtüşen bir afişle girdi. Dur işaretini gösteren bir el fotoğrafının kullanıldığı ve Selçuk Mılar'a hazırlatılan bu afiş "Yeter! Söz Milletindir!" ibaresini içeriyordu. Çok başarılı olan afiş, gazetelerde de geniş şekilde yer aldı ve kamuoyunun dikkatini çekmeyi başardı⁶².

CHP, DP'nin bu propagandasına, Türk Ulusunun gözündeki iki büyük kahraman olan Atatürk ve İnönü'nün CHP ile olan organik bağına vurgu yapan afişler hazırlatarak karşılık verdi. Seçimler için özel olarak bastırılan "sanatkarane yapılmış renkli afişler" yurdun her yanına gönderildi. Bu afişlerin birinde, çeşitli kıyafetler içinde farklı kesimleri temsil eden kadınlı erkekli bir grup CHP'nin 6 ok ambleminin altında duruyorlar ve bu resmin altında da "Atatürk ve İnönü Cumhuriyet Halk Partisi'nin başlarıdır. Oylarınızı onların partisine veriniz⁶³." yazıyordu. CHP Genel Sekreterliği bu afişlerin; vitrinlere, küçük salonlara, ulaşım araçlarının içine asılmaları için gereğinin yapılmasını Parti İl Başkanlıklarına bildirdi⁶⁴.

Baskı ve Yolsuzluk İddiaları

Tüm bu propaganda çalışmalarının yanında 1946 seçimlerini asıl unutulmaz kılan DP'nin iktidar partisini, baskı ve yolsuzluk yapmakla itham etmesi ve bu konuyu bir seçim propagandası haline getirmesi oldu⁶⁵. Bu iddialar ilk kez, Celal Bayar'ın seçime katılma konusunda Cumhuriyet Gazetesi'ne verdiği mülakatta dile getirildi. Nitekim bu mülakatta Bayar, "Ne yapalım. Olan olacak. Demokrat Parti buna karşı da hazır olmak mecburiyetindedir⁶⁶." sözleriyle, iktidar partisini daha seçimler yapılmadan töhmet altında bıraktığı gibi Demokrat Parti'yi de hakkı yenilecek olan bir mazlum durumunda gösteriyordu. Aynı söylem Demokrat Parti'nin 18 Haziran'da yayınladığı beyannamede de kendisini göstermekteydi. Beyannamede, "...Bazı Halk Partisi mensuplarının ve birçok milletvekili parti müfettişlerinin idare amirlerini de beraber yürüterek Partimize karşı yıkıcı bir faaliyete geçmiş olmaları ve idare cihazı ile idare amirlerinin ve devlet memurlarının yer yer Partimiz karşısında açıkça cephe almış bulunmaları da dikkatten asla kaçmayacak vakialardır. Bütün bunlar gösteriyor ki Halk Partisi ciddi bir muhalefete hayat hakkı tanımamak azmindedir⁶⁷." cümleleriyle,

62 Nil Türker Tekin, "1946 Seçimlerinde Propaganda: Tek Parti Döneminin Sonu", *Toplumsal Tarih*, S.106, Ekim, 2002, s.67.

63 *Vatan*, 12 Temmuz 1946, s.3.

64 BCA, a.g.b., s.s.3,4,12.

65 Tefrik Çavdar, *Türkiye'de Demokrasi'nin Tarihi (1839-1950)*, İmge Yayınevi, Ankara, 1995, s.403.

66 *Cumhuriyet*, 13 Haziran 1946, s.2.

67 *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1946, s.4.

İktidar partisinin devlet üzerindeki etkisini ve gücünü, muhalefeti boğmak için kullandığı vurgulanmaktaydı.

Bu konu, bir propaganda malzemesi olarak Demokrat Partililerin seçim nutuklarında da sıklıkla kullanıldı. DP'lilere göre "Milleti ikna etmekten, kalbini kazanmaktan ümidini kesenler sandık başlarında maskelerini indirecekler, eski pençelerile ve eski gazubane bakışlarıyla" halkın karşısına dikileceklerdi. Bu yüzden vatandaşların uyanık olması gerekiyordu⁶⁸. Yine bu süreçte, Demokrat Parti'nin önemli isimlerinden Adnan Menderes de CHP'yi; "tezoir ve iftiradan ibaret" propaganda yapmak, müsait gördükleri idare amirleri vasıtasıyla baskı uygulamak, seçimleri kazanmak için her çareye başvurmakla suçlamaktaydı⁶⁹.

Seçimlerin dürüstlikle yapılmayacağı, muhalefetin baskı altında tutulduğu yolundaki eleştirilerin ve bu konunun propaganda malzemesi yapılmasının önüne geçebilmek için İçişleri Bakanlığı'nca bir genelge yayımlandı. Tüm Valiliklere gönderilen genelgede; "Vatandaşların oylarını tam bir serbesti ile istediğine verebilmesi ve buna da kimsenin engel olmaması hükümetçe ehemmiyetle iltizam edilen konulardır." denilmekte ve küçük veya büyük herhangi bir memurun memuriyet nüfuzunu kullanarak bir parti lehine "gayretkeşlikte" bulunması, vatandaşın oyunu serbestçe kullanmasına engel olması durumunda ilgili memur hakkında derhal kanuni işlem yapılması istenmekteydi⁷⁰.

Bu çerçevede Başbakan Şükrü Saracoğlu da radyoda yaptığı konuşmada; "Biz sizin yalnız vicdanlarınızdan gelen oyları istiyoruz. Ve yalnız bunları istiyoruz. Bunları isterken de memurun kanununun dokuzuncu maddesinde 'memurların siyasi cemiyet ve kuliplere intisap ve devamları, her nevi intihabata müdahaleleri ve siyasi neşriyat ve beyanatta bulunmaları memnu ve bilmuhakeme subutu halinde tardları mucibdir...Ve Cumhuriyet Türkiye'sinde yalnız kanunun hakim olduğunu ve yalnız kanunun hakim olacağını önümüzdeki intihaplar dolayısıyla hatırlatmayı da faydalı görüyorum" diyerek seçimlerin tam bir serbesti içinde ve hiçbir memurun halka karşı baskı uygulamasına, müdahalede bulunmasına izin verilmeden yapılacağını açıkladı. Ayrıca idare teşkilatında görev alanlara da kanunu hatırlatarak önemli bir uyarı yaptı⁷¹. Benzer şekilde İnönü de seçim nutkunda bu konuya değinerek; "Hür vatandaşların serbest oylarının meydana çıkması kanuni ve vicdani borcumuzdur. Milletın rızasile tayin olunmayan iktidar mevkiinin hiçbir kıymeti ve hiçbir meşru tarafı yoktur⁷²." sözleriyle memurlara bir uyarı yaptığı gibi DP'nin bu konudaki iddialarına ve eleştirilerine yanıt verdi.

68 Cumhuriyet, 14 Temmuz 1946, s.2.

69 Cumhuriyet, 18 Temmuz 1946, s.3

70 Ulus, 2 Temmuz 1946, s.1. Vatan, 2 Temmuz 1946, s.1.

71 Akşam, 9 Temmuz 1946, s. 1, 2. Ulus, 9 Temmuz 1946, s.s.1,2.

72 Vatan, 18 Temmuz 1946, s.5.

CHP'liler, DP'nin bu iddialarını, "efkari umumiyede şüpheli bir hava yaratmak taktiği" olarak değerlendirdiler ve bunun "çirkin" bir propaganda olduğunu dile getirdiler⁷³. DP'nin böyle bir propagandaya başvurmasının nedeninin ise partinin "fikir bakımından arzettiği kısırlığın bir neticesi" olduğunu iddia ettiler⁷⁴. DP'yi "programsız" olmakla ve bu nedenle de seçim mücadelesini, "demogoji, iftira, yalan ve tezvîr" gibi "başka yollara dökm(ekle)" itham ederek karşı-propaganda yaptılar⁷⁵.

DP'nin 1946 seçimlerinde propaganda amaçlı kullandığı bir diğer yöntem de "açık mektuplar" oldu. Bu propaganda örneğinin en önemli temsilcisi DP İstanbul Başkanı Avukat Kenan Öner'di. Öner, 1 Temmuz günü, İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar'a hitaben bir açık mektup yayınladı. Mektubunda; idare ve zabıta amir ve memurlarının CHP adına partizanlık yaptıklarını, Valinin tarafsız olmadığını hatta CHP toplantılarına katıldığını dile getirdi. Öner, yapılacak milletvekili seçimlerinde kanunlara uyulmasını istediği mektubunda ayrıca ceza kanunlarının ilgili maddelerine atıfta bulunarak kanuna uymayanların sorumluluktan kurtulamayacaklarını vurguladı⁷⁶. Öner, 10 gün kadar sonra da bu kez Başbakan Şükrü Saracoğlu'na hitaben bir açık mektup yayınladı. Benzer iddiaları yineleyen Öner, ayrıca Başbakanı, "ayak takımı" ile anlaşarak bunları seçmenler üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmakla suçladı. Öner; "Partinizin memlekete yaydığı oligarşiye hükümetin de iştiraki yüzünden çok vahim hadiselerin arifesine kadar sürüklenmiş bulunuyoruz." diyerek, memleketi anarşiden kurtarmak için Başbakanın görevden çekilmesinin, sorumluluğu bir başkasına devretmesinin şart olduğunu belirtti ve Saracoğlu'nu istifaya davet etti⁷⁷.

Bu mektuplara yanıt olarak Vali Lütfi Kırdar da Başbakan Şükrü Saracoğlu da açıklamalar yaptı. Her ikisi de iddiaları yalanladılar⁷⁸. Falih Rıfki ise Kenan Öner tarafından Başbakana yazılan mektubu "açık mektup değil açık tahrik"⁷⁹ diye tanımlayıp çok sert bir yazı kaleme aldı. Fakat aynı gün Vatan Gazetesi'nde Kenan Öner'in Başbakana cevabı ve iddiaları ile ilgili gönderdiği bir belge yayınlandı. Belge, Bolu Valisi'nin Akşehir Kaymakamı'na gönderdiği bir yazıydı. Yazıda, "Bolu ili milletvekilleri seçiminde Parti teşkilatıyla ve Parti Müfettişiyle tam bir işbirliği halinde çalışmak üzere Elazığ milletvekili İhsan Yalnızçam'ın memur edildiği C.H.P. Genel Sekreterliğinden bildirilmektedir. Mümaileyhe gereken yardım ve kolaylıkların

73 Bkz., Halk Partisi İl İdare Kurulu Başkanı Mehmet Orhon'un beyanati, *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946, s.1.

74 Nihat Erim, "İstihale veya Tasfiye", *Ulus*, 7 Temmuz 1946, s.2.

75 Şükrü Esmir, "Seçim Mücadelesi", *Ulus*, 18 Temmuz 1946, s.3.

76 *Vatan*, 14 Temmuz 1946, s.s.1,4.

77 *Vatan*, 14 Temmuz 1946, s.s.1,2.

78 Lütfi Kırdar'ın açıklaması için bkz., *Tanin*, 6 Temmuz 1946, s.2. *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1946, s.1. Şükrü Saracoğlu'nun açıklaması için bkz., *Ulus*, 15 Temmuz 1946, s.1. *Akşam*, 15 Temmuz 1946, s.1.

79 Falih Rıfki Atay, "Açık Mektup Değil Açık Tahrik", *Ulus*, 16 Temmuz 1946, s.1.

gösterilmesi ve kendisiyle el ve iş birliği edilmesini rica ederim⁸⁰." denilmekteydi. Kenan Öner, bu belgeden yola çıkarak Başbakan'a; "vaadlerinizle fiiliyat arasındaki tezat ya sözlerinizde samimiyet olmadığına veya maiyetinizdeki hükümet teşkilatına söz geçiremediğinize dalalet etmekten başka bir sebeple izah edilir şeyler değildir." suçlamasını yöneltti. Her iki durumun da Başbakanın istifasını gerektirdiğine işaret etti⁸¹.

Öner'in bu belgeyi yayınlamasından birkaç gün sonra Bolu Valisi görevinden alınarak Ankara'ya çağrıldı ve yerine vekaleten Mülkiye Müfettişi Kemal Hadımoğlu gönderildi⁸². Fakat bu durum CHP aleyhine yapılan propagandayı düzeltmeye yetmeyecekti. Üstelik CHP, yılların verdiği bir alışkanlıkla idare cihazını gerçekten de parti işleri için kullanmaktaydı. Nitekim İçişleri Bakanlığı'ndan çeşitli valiliklere gönderilen emirler bu durumu göstermekteydi. Örneğin Sivas Valisi Necmettin Ergin'e 11.07.1946'da gönderilen bir yazıda "Sivas milletekili Fikri Erbuğ'u hemen bulunuz. Süratle Maraş'a gitsin ve orada parti müfettişi Mithat Aydın'la konuşsun. Yol parasını gerekirse siz tedarik ediniz. Buradan size gönderilir." denilmekteydi⁸³. Yine İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'a yazılan bir yazıda İstanbul Bayındırlık Müdürü İsmail Devletkuşu'nun derhal Afyonkarahisar'a giderek Parti Müfettişiyle görüşmesi istenmekteydi⁸⁴. Yozgat Valisi Sadri Aka'ya yazılan bir yazıda ise Nazım Kafaoglu hakkında birbirine zıt görüşler bildirildiği söylenmekte ve bu kişinin CHP'den adaylığının konulup konulmaması hakkındaki görüşü sorulmaktaydı⁸⁵.

Seçim Sürecinde Gazeteler

1946 seçimlerinde propaganda, iktidar ve muhalefet partisi temsilcileri aracılığıyla olduğu kadar her iki partiye yakın gazeteler aracılığıyla da yürütüldü. Seçim sürecine girilmesiyle birlikte basında saflar netleşmeye başladı. Ulus, Vakit, Akşam, Tanin CHP'nin; Vatan, Tasvir, Yeni Sabah da muhalefetin sözcülüğünü yürütüyor, Cumhuriyet ise tarafsız bir yayın politikası uygulamaya çalışıyordu. Seçim atmosferine girildikçe basındaki tansiyon arttı⁸⁶. Belirtmek gerekir ki Türkiye'deki bu ilk tek dereceli ve çok partili genel seçimlerde Türk Basını genel olarak hiç de iyi bir sınav veremedi. Partiler ve partililer arasında düşmanlığı besleyecek türde yayınlar yaptı. Tam anlamıyla parti propagandasına yönelik bu yayınların iki yönü vardı. Bunlardan ilki ve en önemlisi köşe yazarlarının makaleleriydi. Bunlar, kendi ideolojik duruşlarına göre, karşı tarafı son derece sert bir şekilde eleştiren yazılar yazmaktan geri durmadılar.

80 Vatan, 16 Temmuz 1946, s.1.

81 Vatan, 16 Temmuz 1946, s.2.

82 Cumhuriyet, 20 Temmuz 1946, s.1.

83 BCA, CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 28.129.3., s.7.

84 BCA, a.g.b., s.5.

85 BCA, a.g.b., s.15.

86 Yasin Kayış "1946 Belediye Seçimleri ve Basın" ÇTTAD, VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), s.416.

Örneğin Vatan Gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman CHP'nin; milleti bir türlü anlayamadığını, "memlekette demokrasi cihazının samimi surette kurulmasına ve vatandaşların hak ve hürriyetlerinin umumi hayata temel olmasına asla tahammülü" olmadığını; "Seçimin bir şekil meselesinin haricine çıkmasını ve milletin serbest iradesini belli etmesini bir türlü göze alama(dığını)" iddia etmekteydi⁸⁷. Yalman bir başka yazısında ise, ülkede "hayır ile şer" in çarpıştığını söylüyor ve "şerri temsil edenlerin elinde zulüm ve fenalık işlemek imkanları vardır. Bir çoklarımız belki de bu imkanların kurbanı olacağız, fakat yine pek çoğumuz milletin hak ve hürriyeti için mücadele ederken başımıza gelecek her ukubeti en büyük bir haz diye karşılayacak bir azim ve karara varmış bulunuyoruz"⁸⁸." diyordu.

Buna karşılık iktidar partisinin yayın organı niteliğinde olan Ulus ve Tanin gazetelerindeki köşe yazıları da Ahmet Emin Yalman'ınkinden farklı değildi. 15 Temmuz tarihli Tanin Gazetesi'nde Hüseyin Cahit Yalçın Şöyle yazıyordu:

"Demokrat propagandacıları tecavüz etmedik hiçbir şeref ve haysiyet bırakmadılar. Nerede vazifesini yapmak isteyen büyük, küçük bir hükümet memuru görüyorlarsa onu şantaj fırtınaları altında boğmayı, yeise ve tereddüde düşürmeyi, vazifesini yapamayacak hale sokmayı vazife biliyorlar. Memlekette hükümet otoritesini temsil eden bir memur musun? Bir hürsüz tutamayacaksın. Kanun dinlemeyen, vatandaşları tedhiş etmek, ortalığı yaygaraya boğmak isteyen propagandacıları dokunamayacaksın. Köylere kadar sokularak memlekette anarşi yaratmaya çalışan ecnebi ajan ve casuslarına el süremeyeceksin. Katilleri serbest bırakacaksın. Çünkü bunların hepsi haşmetli Demokrat Partinin himayesi altındadır. Onlar hep birer kahramandırlar...İşte böyle bir hava yarattılar...Bunu yapan, hürriyet, hak ve kanun bahanesi altında memleketi bu kadar karıştıran politikacılardan ne bekliyorsun⁸⁹?"

Gazetelerdeki propagandaların ikinci yönü ise yurdun çeşitli yerlerinde "particilik" sebebiyle meydana gelen olaylara dair verilen haberler noktasındaydı. Muhafif gazeteler Demokrat Parti'ye üye olanların ülkenin her tarafında idare amirlerinden baskı gördüklerini, jandarmadan dayak yediklerini iddia eden haberler yapmaktaydı. İktidara yakın gazeteler ise bunları yalanlayan haberler yayınlamaktaydı. Örneğin 12 Temmuz tarihli Vatan Gazetesi'ndeki haberlere göre; ülkenin her yanında hükümet teşkilatının verdiği "gizli emirler" uygulanmaktaydı. "Ankara köylerinde kanlı vakalar" olmakta, "İzmir'de hadiseler devam" etmekte ve "Bursa'da tazyik ve tehdit" artmakta idi⁹⁰. Buna karşılık CHP'ye yakın gazetelere göre ise muhalefet partisinin gazeteleri; "En basit polis hadiselerine siyasi mahiyet vererek şimdiden seçimin neticeleri hakkında ağır ithamlar hazırlıyorlar"⁹¹; "Hayali Tazyik iddiaları ile efkarı bulandırmak istiyorlar"⁹². Nitekim Ulus Gazetesi'nde

87 Ahmet Emin Yalman, "Milleti Anlamıyorlar", *Vatan*, 11 Temmuz 1946, s.3.

88 Ahmet Emin Yalman, "Hayır ile Şer Çarpışıyor", *Vatan*, 15 Temmuz 1946, s.3.

89 Hüseyin Cahit Yalçın, "İftira ve Tezvir Bulutları İçinde Vatandaş", *Tanin*, 15 Temmuz 1946, s.1.

90 *Vatan*, 12 Temmuz 1946, s.1.

91 *Tanin*, 9 Temmuz 1946, s.1.

92 *Ulus*, 16 Temmuz 1946, s.1.

“Bursa hadiselerinin içyüzü” başlığıyla verilen habere göre, Bursa’da dövüldükleri iddia edilen köy halkı bu iftirayı yalanlamaktaydı⁹³. DP’nin İnegöl kurucu heyeti üyelerinden Nuri Doğrul, Bursa’ya giderek Vali Haşım İşcan’a, hükümetten ve jandarmadan baskı görmedikleri için teşekkür etmişti⁹⁴.

Bir başka propaganda unsuru da partilerden istifa haberleri yayınlamaktı. Bu konuda da tarafsız bir gazetecilik anlayışından söz edilemezdi. Örneğin 8 Temmuz tarihli bir İzmir gazetesi Aydın merkezde CHP’den 3200 istifa edildiğini yazarken, 9 Temmuz tarihli Tanin Gazetesi bunun bir yalan olduğunu, aksine CHP’nin Aydın’da 623 yeni üye kaydettiğini yazmaktaydı⁹⁵. Aynı şekilde CHP’ye yakın gazetelerde de DP’den istifa haberlerine sıklıkla yer verilmekte⁹⁶ ve muhalefete yakın gazetelerde bu haberler yalanlanmaktaydı⁹⁷.

Bu gergin atmosfer içinde gerçekleştirilen 1946 milletvekili seçimlerinde, 4.490.876 kadın ve 4.060.673 erkek olmak üzere toplam 8.551.549 seçmenden, 6.373.543’ü oy kullandı. Genel oy kullanma oranı %75’e tekabül etmekteydi⁹⁸. Seçim sonuçlarına göre; CHP 395, DP 64, bağımsızlar ise 6 milletvekilliği kazandı⁹⁹. Seçime katılan diğer partiler herhangi bir başarı elde edemedi¹⁰⁰. Seçim, sakin ve olaysız geçti. Fakat sonuçların açıklanmasından hemen sonra, seçim sürecindeki sert propagandalar yerini seçimde yolsuzluk yapıldığı iddialarına bırakacaktı.

Sonuç

Türkiye’deki ilk tek dereceli ve çok partili genel seçim olan 1946 seçimlerinde propaganda mücadelesi çok sert geçmiş ve bu durum çok partili yaşam deneyiminin sancılı bir şekilde başlamasına neden olmuştur.

Feroz Ahmad’a göre bunun temel nedeni muhalefetin gerçek ve temel sorunların yerine, çatışmaya dayanarak gelişip güçlenme ve seçim propagandasını bu temel üzerinde şekillendirme yolunu tutmasıdır¹⁰¹. Fakat

93 Ulus, 16 Temmuz 1946, s.1. DP’nin Bursa Valiliğine başvurusu üzerine bir soruşturma açıldıysa da hangi gazetelerin doğruyu yazdığını anlamak mümkün olmadı. Nitekim Bursa Valisi Haşım İşcan, “Demokrat Parti, dayak yedikleri iddia edilenlerin isimlerini henüz bildirmedi, bildirmezlerse ben onlardan davacı olacağım” şeklinde bir açıklama yaptı. Vatan, 12 Temmuz 1946, s.3.

94 Ulus, 21 Temmuz 1946, s.4.

95 Tanin, 9 Temmuz 1946, s.1.

96 Örnekler için bkz., Ulus, 4 Temmuz 1946, s.4. Türk Sözü, 9 Temmuz 1946, s.1.

97 Örnek için bkz., Vatan, 3 Temmuz 1946, s.1.

98 Turan, a.g.e., s.230. Hilmi Uran, Hatıralarım, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, s.448.

99 Giritlioğlu, a.g.e., s.196. Çıkarılan milletvekili sayıları konusunda farklı sayılar da verilmektedir. Karşılaştırmız: Hilmi Uran, Hatıralarım, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, s.448. Turan, a.g.e., s.230, Karpat, a.g.e., s.144. Cumhuriyet, Son Posta, Ulus, Akşam, Vatan, 24 Temmuz 1946.

100 DP’ye mensup Refik Koraltan ve Yusuf Kemal Tengirşenk ile bağımsız Mareşal Fevzi Çakmak iki seçim çevresinden seçilmişlerdi. Dolayısıyla Parlamentoda fiilen yer alan milletvekili sayısı 465 yerine 462 olmuştur. Batmaz, a.g.t., s.81.

101 Feroz Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, Çeviren: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul,

iktidar partisinin idare cihazını kendi emrinde görmesi ve seçimlerde bu cihazdan yararlanmak istemesi de seçimlerde tansiyonu yükseltmiş ve muhalefetin hırçın ve kavgacı tavrının daha da keskinleşmesine yol açmış gözükmektedir. Zira her ne kadar Fahir Giritlioğlu; yıllardır tek parti sisteminde idarecilik yapmaya alışık olanların, bizzat İnönü'nün açıklamalarına ve İçişleri Bakanlığı'nın kesin emirlerine rağmen, CHP lehine bir gayretkeşlik içine girmiş ve bunu da vatana hizmet şeklinde telakki etmiş olduklarını söylese de¹⁰²; elde edilen belgelere göre, idare cihazının CHP lehine kullanıldığı eleştirilerinin doğru olduğu görülmüştür. İçişleri Bakanlığı'nın Valilerden seçimler konusunda zaman zaman yardım istemesi bunun en açık göstergesidir. Sonuçta 1946 seçimlerindeki bu sert söylemler ve suçlamalar yıllarca sürecek olan siyasi kırgınlıkların hatta düşmanlıkların da tohumlarını atmıştır.

Demokrat Parti, seçim süreci boyunca, yeni olmanın verdiği bütün avantajlardan yararlanmış ve propagandasının ana eksenini olarak bu durumu kullanmıştır. Bunun tam tersi olarak iktidar ise yıllardır ülkeyi tek başına yönetmiş olmanın bütün yükünü sırtlamak zorunda kalmıştır. Halk; muhalefeti temsil edenlerin de yıllardır CHP'nin içinde bulunmuş olduklarını göz önüne almamış, hatta DP'nin doğru düzgün bir programa dahi sahip olmamasını bir eksiklik olarak görmemiştir. Önemli olan iktidara muhalif olmaktır ve Demokratlar da bunu gayet iyi yapmışlardır.

CHP, 1946 seçimlerinde etkili bir propaganda yürütememiştir. Bu gerçek, CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen raporlarda da açıkça dile getirilmiştir. Raporlara göre bunun nedeni, partinin halkla yeterince bütünleşememiş olmasıdır. Örneğin İstanbul'dan gönderilen bir raporda, CHP İstanbul Teşkilatı'nın kendisini halkın üstünde gören, halktan ayrı bir kuvvet olduklarını düşünen kişilerden oluştuğu belirtilmiş ve seçim propagandalarının bu kişiler tarafından yürütülmesinin başarısızlığın başlıca nedeni olduğu vurgulanmıştır. Oysa ki Demokratlar *"o derece halkın içinde ve alt tabakalarında görünmüşlerdir (ki) halka, 'beraber düşünüyoruz, sizin düşündüklerinizi söylüyoruz...hissini'...kalabalığın ağzına konuşacak birçok söz ve bilhassa konuşmak gururunu"* vermişlerdir. Rapora göre İstanbul'da seçimi, Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Fevzi Çakmak değil, *"mahallede, köyde, bu teşkilat (CHP) dışında bırakılan ve hayatında ilk defa kendisine isterse çok ciddi şeyler de yapabileceği ihsas edilen insanlar"* kazanmıştır¹⁰³. Özetle Demokrat Parti'nin, 1946 seçimlerinde son derece başarılı bir propaganda yürütmüş olmasına karşılık, CHP Teşkilatı, *"Sultan Hamit redifleri gibi hudut boyunda baskına uğra(mış) ve mukavemet göstermeden teslim ol(muştur)"*¹⁰⁴.

1994, s.34.

102 Fahir Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevki*, c.I, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965, s.194.

103 BCA, CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 369.1553.1., s.s.39,40.

104 BCA, a.g.b., s.38.

1946 seçimlerinde propaganda konusunda belirtilmesi gereken son şey ise halkın olgunluğudur¹⁰⁵. Nitekim yapılan onca sert propagandaya ve partilerin birbirlerini suçlayıcı söylemlerine rağmen –birkaç istisna hariç- seçim sürecinde halk herhangi bir taşkınlık yapmamış ve üzücü olaylar yaşanmamıştır. Denilebilir ki halk, 1946 seçimlerinde partilerden çok daha iyi bir sınav vermiştir.

105 Karpat, *a.g.e.*, s.254.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü Kataloğu

MGMK, FK: 30.10.0.0., Y.No: 129.929.15.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu

CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 6.30.7.

CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 286.1149.2.

CHPK, FK: 490.01.0.0, Y.No: 28.129.3.

II. Resmi Yayınlar

Düstur, 3. Tertip, Cilt 27 (Kasım 1945-Ekim 1946), Devlet Matbaası, Ankara, 1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D.7, c.22, Devlet Matbaası, Ankara, 1946.

_____, D.7, c.24, Devlet Matbaası, Ankara, 1946.

III. Gazete ve Dergiler

Akşam

Cumhuriyet

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi

Tanin

Toplumsal Tarih

Türk Sözü

Ulus

Vatan,

Yeni Asır

IV. Kitaplar

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Çeviren: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 1994.

- ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye’de Demokrasi’nin Tarihi (1839-1950)*, İmge Yayınevi, Ankara, 1995.
- GİRİTLİOĞLU, Fahir, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, C.I, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965,
- İsmet İnönü ve Tek Dereceli İlk Seçimler, Hazırlayan: İlhan Turan, İnönü Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
- KARAMUSTAFAOĞLU, Tuncer, *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 262, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul: 2012.
- TOKER, Metin, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1970.
- TURAN, Şerafettin, *İsmet İnönü: Yaşamı, Dönemi, Kişiliği*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2003.
- _____, *Türk Devrim Tarihi*, C. IV, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1999.

V. Makaleler

- ATAY, Falih Rıfkı, “Demokrat Liderine Yakışmayan Sözler” *Ulus*, 3 Temmuz 1946.
- _____, “Politika ve Ahlak”, *Ulus*, 6 Temmuz 1946.
- _____, “Açık Mektup Değil Açık Tahrik”, *Ulus*, 16 Temmuz 1946.
- ERİM, Nihat, “İktidarı Ele Alacaklarmış”, *Ulus*, 5 Temmuz 1946.
- _____, “Sıkıntıları Sömürüyorlar”, *Ulus*, 6 Temmuz 1946.
- _____, “İstihale veya Tasfiye”, *Ulus*, 7 Temmuz 1946.
- ESMER, Şükrü, “Seçim Mücadelesi”, *Ulus*, 18 Temmuz 1946.
- GÜNALTAY, Şemsettin, “Yalnız Vicdanımızın Sesini Dinleyelim”, *Ulus*, 4 Temmuz, 1946.
- GÜVEN, Nevzat “Demokrat Partinin Hakiki Hüviyeti Beliriyor”, *Türk Sözü*, 13 Temmuz 1946.
- İ.T, “Üç Önemli Broşür” *Ulus*, 4 Temmuz 1946.
- KAYIŞ, Yasin, “1946 Belediye Seçimleri ve Basın” *ÇTTAD*, VII/16-17, (2008/ Bahar-Güz).
- TEKİN, Nil Türker, “1946 Seçimlerinde Propaganda: Tek Parti Döneminin Sonu”, *Toplumsal Tarih*, S.106, Ekim, 2002.

YALMAN, Ahmet Emin, “Milleti Anlamıyorlar”, *Vatan*, 11 Temmuz 1946.

_____, “Hayır ile Şer Çarpışıyor”, *Vatan*, 15 Temmuz 1946.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “İftira ve Tezvir Bulutları İçinde Vatandaş”, *Tanin*, 15 Temmuz 1946.

VI. Tezler

AKIN, Fehmi, *Türkiye’de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ömür Sezgin, Ankara: 2004.

BATMAZ, Dilek, *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Seçimler (1946-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. İhsan Güneş, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2004.